

DÜNYA KİTABXANA TƏSNİFATLARININ BƏZİ NƏZƏRİ VƏ TƏCRÜBİ MƏSƏLƏLƏRİ

DAŞQIN MƏHƏMMƏDLİ

BDU, Kitabxana resursları və informasiya axarış sistemləri kafedrasının müəllimi
dashqin.muhammedli@mail.ru

Məqalədə XIX əsrin ikinci yarısı XX əsrin əvvəllərində yaranan və dünya kitabxana fondlarının formalaşdırılması, oxuculara xidmət və sənəd təsnifləşdirilməsi nəzəriyyəsi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edərək beynəlxalq miqyasda tətbiq olunan kitabxana təsnifatları, onların quruluşu və əsas xüsusiyyətləri haqqında məlumat verilir. Kitabxana təsnifatlarının tarixi kökləri, elmlər təsnifatları və onların sənəd təsnifləşdirilməsi nəzəriyyəsinə bəzi yerli və rəhbərlik haqqında bəhs olunur.

Açar sözlər: Təsnifat anlayışı, elmlər təsnifatları, kitabxana təsnifatları, sənəd-lərin sistemləşdirilməsi, onluq təsnifatlar, M. Düinin təsnifatı, Universal Onluq Təsnifat, Ranqanatanın faset təsnifatı, predmetləşdirmə, Ç. Ketterin təsnifatı, Q. Blissin təsnifatı, rubrikasiyaladarma, Konqres Kitabxanasının təsnifatı, C. Braunun təsnifatı.

Kitabxana təsnifatı nəzəriyyəsinə məlum olduğu kimi, kitabxana təsnifatları sənədlərin sistemləşdirilməsində, bütün növdən və tiptən olan kitabxana fondlarının, digər informasiya məhsullərinin sənəd kütləsinin elmi, məntiqi və məqsəduşğun formada təşkil üçün ən başlıca vasitə rolunu oynayırlar. Sənəd təsnifatı nəzəriyyəsinə məlumdur ki, kitabxana təsnifatları ayrı-ayrı tarixi dövrlərdə formalaşmış və müvəqqəti ideoloji - siyasi tələblərə uyğunlaşdırılmış, zaman keçdikcə təkmilləşdirilmiş, obyektiv elmi prinsiplər və qanunauyğunluqlarla zənginləşdirilmiş, müxtəlif elmlər təsnifatları arasında yaradılmış və daha da inkişaf etdirilmişdir. Yəni kitabxana təsnifatları öz nəzəri əsaslarını və təcrübə prinsiplərini formalaşdırarkən əsas mətbəb mənbə kimi elmlər təsnifatına istinad etməmiş, onun ümumi müddəalarından və prinsiplərindən geniş istifadə etmişdir. Bu elmlər təsnifatları içərisində ən çox istinad olunanları isə ingilis filosofları Rocer Bekonun (XIII əsr), Frensis Bekonun (XVI əsrin II yarısı və XVII əsrin ilk rübü) yaratdığı elmlər təsnifatları və görkəmli fransız filosofu Qabriel Nodenin (XVII əsr) yaratdığı kitabxana təsnifatı olmuşdur. Lakin, kitabxana təsnifatları elmlər təsnifatına nisbətən daha geniş sistemləşdirmə metodikasına əsaslanaraq cəmiyyətin sənəd-informasiya ehtiyatlarının bütün sahələrinin ən xırda incəliklərini, bütün predmetlərini əhatə etməyi qarşısına məqsəd qoymuş, günü-gündən daha sürətlə artan və mürəkkəbləşən çoxsaylı sənəd axınına konkret kodlar və şifrələrlə sistemləşdirməyə, elmi, məntiqi və məqsəduşğun şəkildə qruplaşdırmağa çalışmışdır.

Nəticədə kitabxanalarda sistemləş və qarışıq şəkildə toplanan sənəd kütləsi məqsəduşğun və elmi formaya salınmış, kitabxana xidmətinin, informasiya axarış prosesinin təşkilə asanlaşmış, kitabxana - informasiya fəaliyyətinin linqvistik təminatının həcmi və keyfiyyəti genişləndirilmiş, eyni zamanda, müasir avtomatlaşdırılmış informasiya-axarış sistemlərinin təşkil üçün mühüm nəzəri baza yaradılmışdır. Ümumiyyətlə, kitabxana təsnifatlarının əsaslı inkişafı XIX əsrin II yarısı və XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Bu dövrdə yaranan və ən geniş beynəlxalq status qazananaraq dünya kitabxanalarında tətbiq edilən kitabxana təsnifatları amerikalı kitabxanaşünası M. Düinin Onluq Təsnifatı və Belçika alimləri P. Otle və H. Lafonten tərəfindən təşkil edilən Beynəlxalq Bibliografiya İnstitutunun yaratdığı Universal Onluq Təsnifatıdır (UOT). Qeyd edək ki, bu təsnifatlar beynəlxalq səviyyədə çox böyük nüfuz qazandıqına və geniş tətbiq edildiyinə görə onların xarakteristikası, quruluşu, tətbiqi prinsipləri və s. haqqında müvafiq xarici və Vətən ədəbiyyatında kifayət qədər bəhs edilmişdir. Bu səbəbdən də göstərilən dövrdə yaranan və yuxarıda adları çəkilən kitabxana təsnifatları haqqında yox, məhz bu dövrdə formalaşan bir neçə digər kitabxana təsnifatları haqqında məqalədə bəhs etməyi daha məqsəduşğun hesab edirik. Bunlara Ç. Ketterin, ABŞ Konqres Kitabxanasının, C. Braunun, Q. Blissin və Ş. Ranqanatanın kitabxana təsnifatları aiddir.

Ç. Ketterin Kitabxana Təsnifatı - XIX əsrin sonuncu onilliyində amerikalı kitabxanaşünası Ç. Ketterin (Çarls Emmi Ketter - 1837-1903) kitabxana təsnifatı sxemi meydana gəlmişdir. Onluq Təsnifatdan fərqli olaraq nisbətən bu sxemdə əsas şöbələrin yerləşməsi ardıcılıqlı xeyli dəyişdirilmişdir: tarix və ictimai elmlər, dilçilik və ədəbiyyat şöbələri daha çox yaxınlaşdırılmış, təbii tətbiqi elmlər içərisindən çıxarılmış və təbii elmləri şöbəsinin ardınca verilmişdir, tikinti işləri və sənaye istehsalı şöbələri bir - birindən ayrılmışdır. (4, s.52). Ç. Ketter öz təsnifatını müxtəlif miqyaslı kitabxanalarda - 1000 cildədən az kitabı olan ən kiçik, bir neçə yüz min fondlu olan ən iri kitabxanalarda istifadə edilməsi üçün yararlı hala salmağa çalışmışdır.

O, altı variantda sxem təşkil edərkən nəşr etdirdi: birinci variantda yalnız 11 iri şöbə, hər sonrakı variantda özündən əvvəlkinin inkişafı irəli sürüldü. Onu da qeyd edək ki, daha çox geniş olan sonuncu, yeddinci variant bitməmiş qalmışdır. Sxemi tədriclə xırda bölmələrə ayırmaq üçün Ç. Ketter dərəcəli indekslər işlətməmişdir, lakin onlar latın əlifbası hərflərinin birləşməsindən ibarətdir. Bu, hər şöbədə 10 bölmə düzəltməyə imkan verdi (latın dilində 26 hərflər), lakin eyni zamanda çətin deyilə bilən və çətin yadda qalan indekslərin yaranmasına gətirib çıxardı. Sonuncu cəhət, habelə sxemin dərc edildiyi dövrdə (1891-1893 - cü illər) ABŞ kitabxanalarının çoxusu Onluq Təsnifatdan istifadə etdiyindən Ç. Ketterin təsnifatı ədəbdən çox az istifadə olunurdu [4, s.79]. Ç. Ketterin təsnifat sxeminə ciddi diqqət yetirməyə və onu dərin elmi - analitik təhlil etməyə dayar. Təsnifatda tətbiq edilən "genişləndirmə" prinsipi

onu müsbət şəkildə xarakterizə edir. Müxtəlif xırdalıqda bir neçə sxem variantı vahid təsnifat əsasında işləmək – şübhəsiz səmərəli ideyadır. Çünki o, vahid (əsasda) sxemi müxtəlif həcmli fonda malik olan kitabxanalarda tətbiq etməyi təmin edir. Ç. Ketterin xidməti elə ondadır ki, O, kitabxana təsnifatı tarixində ilk dəfə olaraq sxemə təyinedicilərin (coğrafi təyinedicilərin və forma təyinedicilərinin) kifayət qədər ətraflı cədvəlini daxil etmişdir. Bütün daha sonrakı sxem tərtibçiləri bu səmərəli ideyanı inkişaf etdirir, təyinediciləri daha yaxşı işləyib hazırlamaq üsulunu axtarırlar ki, bu da şəbələrənin eynitipli məzmun və forma üzrə işarələrini xırdalamaq imkanı verdi. (2, s.66).

Ç. Ketter həmçinin dünyada ilk dəfə olaraq müəllif cədvəllərini də tərtib etmiş və müəllif işarəsi anlayışını elmə daxil etmişdi. [1, s.380]. Onun bu uğurlu kaşfləri kitabxanalarda müntəzəm istifadə olunur, müxtəlif ölkələrdə yerli xalqların dillərinə uyğunlaşdırılaraq tətbiq edilirdi.

ABŞ Konqres Kitabxanasının Təsnifat cədvəli - XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində ABŞ-da Konqres Kitabxanası üçün təsnifat cədvəli işlənilmişdir. 1800-cü ildə əsas qoyulmuş Konqres Kitabxanasında o zaman kitab fondu xeyli artmışdı və ona görə də fondun ətraflı təsnifatı çox vacib idi. Bu problemi aradan qaldırmaq üçün yeni təsnifat sxeminin yaradılması üçün Ç.Martelin rəhbərliyi altında xüsusi qrup yaradıldı. Artıq demək olar ki, işin əvvəlində əsas şəbələrənin sxemi müəyyən edilmişdi. Sonralar hər bir şəbənin müstəqil olaraq həmin sahə üzrə məlumat olan mütəxəssislər qrupu mütəşəssəl işləyirdi. Bu sxemin digər xüsusiyyəti əsas fərqli onun Konqres Kitabxanasında olan ədəbiyyata daha çox uyğun hazırlanması idi. Yəni burada bölgülərin xırdalanması bu yaxud digər bilik sahəsi üzrə ədəbiyyatın kitabxanada olması əsasən aparılırdı. Konqres Kitabxanasının təsnifat sxeminə özünəməxsus indekslər işlədilmişdir. Əsas şəbələr latın əlifbasının baş hərfləri ilə işarə edilmişdir. Sxemin əvvəlində ümumi şəbə (A indeksi durur), sonra fəlsəfə, tarix, coğrafiya və ictimai elmlər (B – L indeksləri), incəsənət, dilçilik və ədəbiyyat (M – R), dəqiq elmlərin (Q) şəbələri gəlir; təbabət, kənd təsərrüfatı və texnika (R – T), habelə hərbi və dəniz işi (U- V) müstəqil şəbələr kimi tədqiq edilmişdir [4, s.160].

Yuxarıda qeyd edilən sxem quruluşunun konkret bilik sahəsi üzrə kitabların miqdarından asılı olması xüsusilə, tarix şəbələri kompleksinin qurulmasında özünü göstərmişdir.

C Tarix elmləri

D Tarix və ölkəşünaslıq (Amerika ölkələrindən başqa bütünlükdə bütün ölkələr)

E Amerika (ABŞ – dan başqa)

F ABŞ

Lakin bu formada məntiqi quruluşdan imtina etmək nöqsalı hesab oluna bilər. Onda buradan belə nəticə çıxır ki, Konqres kitabxanasında Amerika haqqında kitab qeyri – Amerika ölkələrindəkindən, ABŞ haqqında kitab isə başqa Amerika ölkələrindəkindən çoxdur.

Təsnifatda bütün şəbələrdə bölgülər şəbə indeksinə latın əlifbasının ikinci baş hərfini birləşdirmək yolu ilə edilirdi. Məsələn,

T Texnika

TE Yol işi

TN İnşaat (4, s.59).

Sonrakı xırdalama iki birinci indeks işarəsinə uyğun rəqəmləri birləşdir-məklə baş verir; bu, hər bölmənin yer sırasını göstərir. Məsələn, TN 123 indeksi göstərir ki, bölmə İnşaat şəbəsinin bölmə sırasında yüz iyirmi üçüncü yeri tutur. Konqres kitabxanası sxemi indeksləri həm işarə birləşməsinə (hər f və rəqəm) görə, həm də qurulma üsuluna görə (birinci işarələrdə dərsəli, sonrakılarda nömrəli) qarışdır olmur [1, s.368]. Konqres Kitabxanasının buraxdığı çap kartoklarında ABŞ – da ən çox yayılmış iki təsnifat indeksi – Onluq və Konqres Kitabxanası təsnifatlarının indeksləri verilir [6, s.96].

C.Braunun Kitabxana təsnifatı - XX əsrin əvvəllərində ingilis kitabxanaşünası C.Braun özünün “predmet təsnifatı”nı yaratdı. Təsnifat 1906 və 1914 – cü illərdə təkrar nəşr edildi. Müəllif burada bir kataloqla iki kataloq – sistəmi və predmet kataloqlarını əvəz etmək istəyirdi. (1, s.374). Təsnifatda şəbələrə əsas bilik sahələri üzrə ardıcıl olaraq kənd təsərrüfatı və təbabət haqqında elmlər “materiya” haqqında elmlər kimi baxır, insan və cəmiyyət haqqında elmləri isə insanda idrakin mövcud olması ilə əlaqələndirirdi. Sxemdə əsas şəbələr latın hərfləri ilə işarə edilir və bir qrup elm şəbəsi bir neçə baş hərflə adlandırılır. Sonrakı bölgülər üçqiymətlili rəqəm indeksləri ilə işarə edilmişdir (quruluşuna görə onluq indekslərə oxşar). C. Braun xüsusi texniki elmlər, təbabət, incəsənət şəbələri yaratmaqdan imtina etdi; onların ayrı – ayrı sahələrini nəzəri fənlərə uyğun şəbələrə daxil etdi. Məsələn, mexanika şəbəsindən sonra sxemdə mexanika ilə əlaqədar olan “tətbiqi” elmlər gəlir (texnika, sənəd), işiq fizikası şəbəsindən sonra işıqlandırma texnikası şəbəsi, səs fizikası (akustika) şəbəsindən sonra – musiqi və nəğmə şəbələri gəlir. Beləliklə, bir növ “predmet kompleksi” yaradılmışdır; bütün bilik sahələri “işiq” predmeti ilə əlaqələndirilmişdir və s. C.Braun həmçinin, yaratdığı təsnifat sxemində texniki elmlərin, incəsənətin, təbabətin təbii kompleksini dağdıraraq nəzəri və praktiki fənlərin yaxınlaşması haqqında real fikri formal olaraq qəbul etdi [4, s.72]. O, təyinedicilərə, yaxud, özünün dediyi kimi “kateqoriyalara” münasibətində də ardıcıl deyildir. Müəllif sxemdə 1000 – ə qədər anlayışı olan bir “kateqoriya” cədvəli vermişdir. Lakin, bu anlayışlar həmcins deyildir və demək olar ki, təsadüfi qaydada düzülmüşdür [1, s.371]. Beləliklə, Braunun təklif etdiyi materialın uydurulmuş kompleksləşdirilməsi metodu onun yarat-

dığı təsnifat sxeminin nəinki geniş miqyasda yayılmasına, hətta İngiltərə kitabxanalarında belə tətbiqinə gətirib çıxarmadı.

Q. Blissin Kitabxana təsnifatı – XIX əsrin son onilliyində yaradılan digər xarici ölkə kitabxana təsnifat sxemlərindən biri də ABŞ kitabxanaşünası Q. Blissə məxsusdur. Bəhs edilən dövrdə ciddi elmi təsnifatın vacib olduğunu bildirən Nyu – York şəhər kollecinin kitabxanaçısı Q. Bliss faktik olaraq elmlərin möhkəm ardıcılığını müəyyən etmiş. Onun təsnifatının əsasını alternativ prinsip təşkil edir, yəni həmin kitabxana şəraitində nəzərdən keçirilmiş bir neçə sxemdən ən əlverişlilərdən birini söbə üçün seçməyi məsləhət görür. Q. Blissin sxemində məsələnin belə alternativ həlli çoxdur. Məsələn, psixologiya söbəsi ya fəlsəfə söbəsinə, ya da antropologiya və ictimai elmlər arasında müstəqil söbə kimi ayrılı bilər; texnika söbəsi ya fizika bölgülər sırasında, ya da tətbiqi elmlər söbəsinə yerləşdirilə bilər. Eləcə də, təsnifat sxemində etika din söbəsinə daxil edilmiş, “inqilab” rubrikası “ictimai intizamsızlıq” rubrikası ilə qonşuluqda yerləşdirilmişdir [4, s.99].

Alternativ prinsipindən hədsiz – hesabsız istifadə etmək Blissin sxeminin nəticədə sabitlikdən məhrum edir və bəzi çox mühüm bilik sahələrinin bu sistemdə müəyyən yeri yoxdur.

Ş. Ranqanatanın Kitabxana Təsnifatı – XX əsrin ilk onilliklərində yaranan kitabxana təsnifatları içərisində əsas yerlərdən birini də görkəmli Hindistan kitabxanaşünası, Ş. Ranqanatanın təsnifat sxemi tutur. Ranqanatan kitabxanaşünası, sənəduşünası, professor, eləcə də, fəlsəfə, ədəbiyyat, kitabxanaşünaslıq sahələrində doktor kimi məşhurdur. O, Londonda Ali kitabxanaçılıq Məktəbini bitirdikdən sonra doğma ölkəsinə qayıtmışdır [5, s.11]. Ş. Ranqanatanın kitabxanaşünaslıq sahəsində ən böyük uğurlarında biri onun işləyib hazırladığı və 1933 – cü ildə ilk dəfə dərc etdiyi “İki nöqtə vasitəsi ilə təsnifat” (“Colon classification”) əsəridir. Bu əsər dünya kitabxanaşünaslığında ciddi əhəmiyyətə malik müərrəqi bir yenilik kimi qarşılanmış, onun üzərində çoxlu elmi müzakirələr və təhlillər aparılmış və sənəd təsnifatı işində geniş tətbiq edilməsi dünya kitabxana ictimaiyyəti tərəfindən qəbul edilmişdir [1, s.385]. Əsərdə müəllif təsnif edilən sənədin tematikasına uyğun olan bütün mümkün anlayışlar üçün qabaqcadan qoyulmuş rubrikaları “saymaq” sxemi metodundan qəti surətdə uzaqlaşır. Universal Onluq Təsnifatda geniş istifadə edilən indekslərin kombinasiyalı qurulması metodunu Ranqanatan daha da inkişaf etdirdi. Onun sxemində əsas söbə təqdim edildi. Lakin sonrakı nəşrlərdə onların sayı artırıldı. Bu bölmələrin sxemdə qəbul edilməsi ardıcılığını maraqlı deyildir. Belə ki, o, bir çox cəhətdən Braunun və Blissin sxemlərinə oxşayır və müəllif əsas sıranın elmilik probleminə böyük əhəmiyyət vermiş. O, başlıca diqqəti əsas bilik sahələri söbələrinin xırda bölmələrə ayrılması məsələlərinə verir. Əsas söbələrdən hər birinin öz dairəsində O, müxtəlif aspektlərdən həmin bilik sahəsinin bölmələrini daxil edən bir neçə cədvəl qurur. Birinci nəşrdə O,

bu cədvəlləri “xarakteristika”, sonralar isə “fasetlər” (bilik sahələrinin nəzərdən keçirilə bildiyi kəşiklər) adlandırır. Məsələn, kimya söbəsinə kimyanın əsas problemləri üzrə, maddənin əlaməti üzrə və elementlərin birləşdirilməsi üsulu üzrə cədvəllər (fasetlər) təqdim edilir. Bitkiçilik söbəsinə fasetlər – bitkinin növü üzrə, təyinat əlaməti üzrə, bitkinin tərkib hissələri üzrə, kənd təsərrüfatı bitkilərinin becərilməsi metodu üzrə, coğrafi əlamət üzrə olur. Təbabət söbəsinə -fasetlər insan bədəninin orqanları aspektində elmi problemlər, müalicə və xəstəyə qulluq metodları əlaməti üzrə olur [4, s.105].

Fasetlərin bölgüləri rəqəm işarələrinə malikdir. Tələb olunan anlayış əsas söbənin hərfi işarəsinə uyğun gələn fasetlərin cədvəllərindən götürülmüş işarələrin birləşdirilməsi yolu ilə əmələ gəlir. Rəqəm işarələrinin birləşdirilməsi müxtəlif işarələrin köməyilə, sistem adını müəyyən (“İki nöqtə vasitəsi ilə təsnifat”) iki nöqtə köməyilə edilir. Məsələn, aşağıda təbabət söbəsi indekslərinin bu üsul ilə qurulmasına misal gətirilir:

35:411 Anemiya

(L – təbabət söbəsinin indeksi, 35 – qan; 411 – atrofiya)

L 25:42 bağırsaqların infeksiya xəstəliyi

(L – təbabət indeksi, 25 – bağırsaqlar:42 – infeksiya xəstəliyi). (4, s.109).

Ş. Ranqanatanın təsnifata dair əsərlərindən misal olaraq gətirilən ümumi təyinedicilərin müxtəlif cədvəllərindən və faset işarələrindən götürülmüş bəzi indeksləri 25–30 işarədən ibarətdir. Ayrı – ayrı indeks elementlərinin qaydalının mürəkkəbliyi və şərtiliyi, bu elementləri birləşdirən indekslərin tərkibinə müxtəlif əlavə işarələrin gətirilməsi həm kitabxanaçı üçün, həm də kataloqdan istifadə edən oxucu üçün indeksləri çətinləşdirir. (1, s.381). Ranqanatan öz sonuncu əsərlərində faset təsnifatı ideyasını işləyib hazırlamağı davam etdirir. Müxtəlif bilik sahələrinin faset üzrə bölgülərini qaydaya salmaq yollarının axtarışında O, vahid “faset formulu”nu işlətməyin mümkünlüyünü güman edir. Bu formula isə çap əsərlərinin təsnifatında bir növ standart olmalıdır. Bu formulaya görə hər əsər beş aspektdə nəzərdən keçirilməlidir:

1. Konkret anlayış (bilik sahəsi, predmet, sual);
2. Maddə (material);
3. Enerji (proses, hərəkət);
4. Sahə (coğrafi aspekt);
5. Vaxt (epoxa, dövr, il) [4, s.119].

Bu beş hədlil formula üzərində israr etməyərək Ranqanatan fasetlərin standartlaşması ideyasının özünü xüsusi əhəmiyyət verir. Əksər xarici ölkə kitabxanaşünasları bu ideyanı müdafiə edir, lakin faset formulunun bir qədər başqa variantını nəzərdə tuturlar.

Fasetlər üzrə təsnifat prinsipi, şübhəsiz kitabxana fondunun məzmununu açmağın bu prosesini qaydaya salmaq üçün yol tapır, təsnifat sxeminin qanunauyğun qurulmasına imkan verir. Lakin müxtəlif bilik sahələri şöbələrinin hissələrdə ayrılmasının vahid formasını axtarıb tapmaq çətin ki, mümkün olsun. Rəqənatın bu vahid faset formulu ideyasını işləyib hazırlayarkən xarici ölkə kitabxanaşünasları müxtəlif elmlərin öyrənmə obyektlərinin dərin keyfiyyət fərqlərini dərk etmişdilər. Məsələn, ictimai elmlər şöbələrində ictimai həyat hadisələri üçün bölmələr, təbii hadisələrini, yaxud istehsalın texnoloji prosesini tədqiq edən elmi şöbələrəki bölmələrə nisbətən tamamilə başqa aspektlərdə meydana çıxır. Ümumilikdə, böyük Hindistan kitabxanaşünası Ş.Rəqənatının təsnifat sahəsində əsərləri dünya kitabxanaşünaslığında böyük hadisə sayılaraq yüksək qiymətləndirilir.

Ş. Rəqənatın kitabxanaşünaslıq sahəsindəki elmi fəaliyyətində təkcə təsnifləşdirmə problemləri ilə məşğul olmamışdır. Onun kitabxanaşünaslıq, bibliografiya və informasiologiyanın bir çox mühüm sahələrinə dair əsərləri çox məşhurdur. Ş.Rəqənatının kitabxanaşünaslıq sahəsində çox böyük şöhrət qazanan əsərlərindən biri də "Kitabxana işinin beş qanunu" əsəridir. O, həmin qanunlardan birini "Ədalət qanunu" kimi xarakterizə etmişdir. Bu qanun siyasi hadisələri qiymətləndirərkən kitabxanaçaya kitab haqqında öz fikirlərini oxuculara zorla təlqin etmək və işdə obyektiv olmaq tələbini aşılır. Hind xalqının görkəmli mütəfəkkiri Ş.Rəqənatının zəngin nəzəri irsi kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və informasiologiya elmləri sahəsində aparılan tədqiqat işlərində mötəbər, qiymətli və zəngin mənbə kimi geniş istifadə edilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Aslan K.I. Dünya kitabxanaları tarixi (XVII əsrin ortalarından XXI əsrin əvvəllərinədək): (Dərs vəsaiti). -Təkmilləşdirilmiş 2-ci nəşri.-B.:BUN,2011.-416s.
2. Əliyev A.M. UOT-un yaranması, quruluşu və tərtibi prinsipləri// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübə jurnal.-1998.-№1.-s.65-73.
3. Əliyev A.M. UOT üzrə ədəbiyyatın təsnifləşdirilməsi qaydaları//Mədəni-maarif.-1999.-№4.-s.37-39.
4. Xələfov A.A. "Kitabxanaşünaslıq" (kitabxana kataloqları): "Kitabxanaşünaslıq" ixtisası üzrə təhsil alan ali məktəb tələbələri üçün dərs vəsaiti.-B.: BUN, 1996.-212 s. (T.Quliyev, M.Həsənov, A.Əliyev və S. Mustafayeva ilə birlikdə)
5. Xələfov A.A. Kitabxana fondu ümumbəşəri sərənlər məcmusudur// Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal.-2011.-№2.-s.7-16.
6. Mustafayeva S.M. Bibliografik təsvir nəzəriyyəsinin inkişafı// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübə jurnal.-2008.-№2.-s.93-99.

НЕКОТОРЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ МИРОВОЙ БИБЛИОТЕЧНОЙ КЛАССИФИКАЦИИ

МАГОМЕДЛИ Д.Г.

РЕЗЮМЕ

В статье приводятся сведения о библиотечных классификациях, их структуре и основных признаках, появившихся во второй половине XIX века и начале XX века и имеющих большое значение для формирования мировых библиотечных фондов, читательского обслуживания и теории классификации документов. Обсуждаются также исторические корни библиотечных классификаций, классификация наук, их место и роль в теории классификации документов.

Ключевые слова: концепция классификации, научные классификации, библиотечные классификации, систематизация документов, десятичные классификации, классификация М. Дуина, универсальная десятичная классификация, фасетная классификация Ранганаты, объективация, классификация К. Кеттера, классификация Г. Бласса, классификация, рубрикация, Классификация Брауна.

SOME THEORETICAL AND PRACTICAL QUESTIONS OF THE WORLD LIBRARY CLASSIFICATION

MAHAMMADLI D.H.

SUMMARY

The article provides information on library classifications, their structure and main features, which emerged in the second half of the XIX century and the beginning of the XX century and are of great importance for the formation of world library funds, service to readers and the theory of document classification. The historical roots of library classifications, classifications of sciences and their place and role in the theory of document classification are also discussed.

Key words: Classification concept, science classifications, library classifications, systematization of documents, decimal classifications, M. Duin's classification, Universal Decimal Classification, Ranganata's facet classification, objectification, C. Ketter's classification, G. Bliss's classification, Classification, Rubrication, Brown's classification.